

Texten är automatiskt genererad. Vi har i nuläget endast möjlighet att erbjuda transkriberingar i obearbetad form.

Varför är det så glest bland de högutbildade i Sveriges landsbygder? Ja, att hitta välutbildad personal och säkra kompetensförsörjningen är en av de största utmaningarna för många landsbygdskommuner, både inom offentlig sektor och i det privata näringslivet. En förklaring är att unga i landsbygderna inte vidareutbilda sig i samma utsträckning som unga i större städer. Så hur kan man förändra den här bilden? Räcker det med att digitalisera flerutbildningar och göra det lättare att plugga på distans? Eller behöver vi jobba med andra metoder? Jag heter Håkan Montelius och du lyssnar på podden Landet, en podd från Landsbygdsnätverket, som idag pratar om unga och kompetensförsörjningen i våra landsbygder.

Ja, i dagens avsnitt ska vi fokusera på kompetensförsörjningen i justlandsbygderna, utifrån ungas perspektiv och behovet av ung inkludering. Vad krävs för att få in fler unga i högre utbildning och tillvarata dem som en resurs? Det ska vi prata om idag och därför säger jag varmt välkommen till dagens panel. Först och främst, Karin Åkerman, omvärldsanalytiker på MYH, myndigheten för yrkeshögskolan. Hej, Karin. Hej, hej. Och hej även till Carina Carlund från Kommunakademin Väst. Hej, Carina. -Hej, hej. - Även hej och välkommen, Anneli Gunnars. Skolchef och VD för Älvdalens utbildningscentrum och tillika ordförande i Naturbruksskolornas förening. Hej, Anneli.-Hej. -Hej. Jag tänkte börja med dig, Karin Åkerman på MYH. Lite för att vi ska orientera oss. Vilka är de stora utmaningarna när det gäller kompetensförsörjning idag i Sveriges landsbygder? Vad är problemet? Ja, man kan väl se det ur flera synvinklar. Det finns ju stora, specifika kompetensbehov i hela vårt land, och en del, som sagt, är att de unga skakunna hitta de här utbildningarna. Så bra vägledning är ju en del, men vi behöver

ju också ha samverkan mellan olika aktörer. Alltifrån kommuner till företag och till utbildningsleverantörer. Skulle du säga att det stora problemet är att unga i landsbygderna inte hittar intill högre utbildningar? Jag tror att det kan vara en aspekt i det hela. Jag som då representerar myndigheten för yrkeshögskolan ser att det är ganska få gymnasieelever som påbörjar en yrkeshögskoleutbildning direkt efter att de har tagit studenten. Vad beror det på? Jag tror att en del kan vara att kännedomen om yrkeshögskolan fortfarande är ganska låg och då tänker jag också, inte bara utifrån elevernas synvinkel, utan även föräldrar, företag. Och här är ju studie- och yrkesvägledare en jätteviktig, de har en jätteviktig funktion att fylla.

Vi ska släppa in Carina Carlund i samtalet också, du jobbar ju på Kommunakademien Väst med frågor om breddad rekrytering och deltagande i högre utbildning. Och jag vet att ni har haft ett projekt där ni har satt fingret på problemet. Ett projekt som heter Ökad högskoleövergång i Fyrbodalen. Vill du berätta lite grann om det projektet? Det här projektet startade egentligen innan man bildade Kommunakademien Väst, och Kommunakademien Väst är en samverkans-arena mellan Fyrbodals 14 kommuner och Högskolan Väst. Det handlar just om kommunernas behov av kompetensförsörjning och brist på personer som kunde tillgodose den. Det handlar också om att väldigt få personer i Fyrbodalen, unga människor, går vidare till högre utbildning. Det ligger betydligt under rikssnittet, och det är ju inte så att målet är att alla ungdomar i Fyrbodalen ska läsa på högskolan och inte heller på Högskolan Väst, utan att man ska känna till vad det finns för möjligheter att utbilda sig direkt efter gymnasiet eller senare i livet. Och vi tittar på det här med studie- och yrkesvägledning tidigt i skolan. För det är ju också så här att våra barn och ungdomar känner inte till så väldigt många yrken mer än de traditionella, och när man pratar om dem i skolan och bjuder in, så bjuder man nästan alltid in en brandman, en polis och så där. Och det är ju inte så många som blir brandmän och poliser, så vi har ett delprojekt som heter "Vad ska du bli när du blir stor?", och som vänder sig till förskoleklass och upp till årskurs sex. Och det vi gör är att vi pratar yrken, brett. Vad behöver man för yrken i ett samhälle? Vad finns det för yrken idag? Vad skulle det kunna finnas yrken i framtiden och så vidare? Och

så försöker vi liksom hittabortom brandmännen och poliserna, och och hitta andra saker också som man gör. Men du, vad har resultatet blivit av det här projektet och hur har responsen varit? Responsen har varit jättefin, skulle jag vilja säga. Vi har ju flera olika delprojekt, dels ska vi initiera nya tankar och idéer om hur man kan arbeta, men vi ska ju också utvärdera existerande modeller och metoder. Och vi tittar också på lärosätets arbete, därför det är ju också så här att lärosätena måste ju också bli bättre på att möta olika grupper, inte bara mötade personer som har en utbildningsbakgrund. Vi ska släppa in Anneli Gunnars i samtalet också. Från Älvdalen. Från ditt perspektiv, då både från en glesbygdskommun och som ordförande i Naturbruksskolornas förening. Vad är din bild kring den här problematiken kring kompetensförsörjning? Jag håller med Karin där, att en problematik handlar om att hitta in. För vi vet att det finns många bra exempel och att kunna synliggöra det. I grunden så handlar det ju också om attityder och värderingar som styr det här, var vi hamnar. Så att SYV:ar och så är viktiga, men också förväntningar. Vi säger ju det här att utbildning går i arv, finns det en tradition i familjen att läsa akademiskt så är chansen större. Men det är ju också så att var man ska förväntas bo i olika åldrargår också i arv, så att på landsbygden så är det väl många föräldrar som har en förväntan att barnen ska flytta in till stan och få sig en rejäl utbildning och så vidare. Det är sådana här bilder som finns då, och samtidigt så vet vi att det finns jättebra exempel på motsatsen. Och där är väl... Naturbruksskolorna kan ju vara ett sådant exempel då, de ligger ju ofta ute i glesbygd och många av dem rekryterar också ungdomar från stan ut till landsbygden. Och att jobba med såna här förebilder, prata med de ungdomarna och synliggöra det, att det här finns. Det tror jag kan vara en viktig del att bryta såna här mönster då. Jag håller med att naturbruksskolorna är ett skolexempel, om man får så säga, på hur man kan få till en bra helhetslösning. Ofta erbjuds ju också boende på plats så att det inte behöver vara en fråga. Flera stycken har också yrkeshögskoleutbildningar. Min egen son går förresten en sådan och det som är så fint med den är att han också då efter avslutad utbildning blir behörig till att gå en högskoleutbildning om han så skulle vilja framöver. Och just

att skapa de här övergångarna mellan olika utbildningsvägar är också en nyckel, tror jag, för att skapa attraktivitet för våra unga.

Men om vi ska stanna kvar lite grann vid skillnaderna mellan ungdomar som växer upp i en landsbygd och ungdomar som växer upp i en stad. Är den stora skillnaden att man kommer från familjer med olika utbildningstraditioner? Eller finns det andra skillnader här? Vad säger du, Karin, om det? Komplex fråga. Går jag bara till min egen familj så är vi en kombination av en akademiker och en brandman, så att vi är en kombo och då har det blivit barn därefter, höll jag på att säga, men de har gått sina egna val, eller vägar, förlåt. Men jag tror att eftersom jag har en god kännedom om utbildningssystemet och också har jobbat med att stärka studie- och yrkesvägledningen tidigare på Skolverket så har jag försökt att vägleda mina barn också efter bästa förmåga. Jag tror att det kanske har gjort att de har blivit öppna för olika alternativ, utan att känna att det ena är bättre eller sämre än det andra. Carina, vad säger du? Ja, och sen tänkte jag att mycket handlar just om det här med föräldrars utbildningsbakgrund och det här att vi ärver. För om man tittar på storstäderna så är ju det också väldigt... Det är ju inget bra mått att rakt av konstatera att unga i storstadengår vidare till högre studier, för det gör man inte. Det beror på var i storstaden du har vuxit upp och det beror på dina föräldrars utbildningsbakgrund. Och där kan vi ju se att på landsbygdens så är utbildningsbakgrunden lägre, därför att det finns traditionellt andra sätt att arbeta än det som kanske har krävt högre utbildning och att man har blivit kvar. Det jag kan tycka är lite... Eller jag känner att vi måste liksom tänka mycket, vi som jobbar med de här frågorna. Det är ju hur ungdomar upplever det, alltså hur ser man på att bli kvar och verka på sin egen ort? För det ligger lite grann någon form av krav... Du var lite inne på det, Anneli, att föräldrar har förväntningar på att man flyttar iväg och så, och det kan man ju göra. Men det viktiga är ju då om man återvänder efter sina studier, därför att man faktiskt behöver den här arbetskraften och den kompetensen. Men en del ungdomar uttrycker det ju också så att man ses som förloraren när man blir kvar, medan urbana personer som flyttar till glesbygd eller

landsbygd, de är liksom lite fräcka och hippa. Det finns ju till och med teveprogram om det.

Du lyfter en jätteviktig aspekt där, att kommuner fokuserar på återvändare. Att få utflyttade att vända tillbaka och att de får mycket stöd och information. Men jag tänker att det är ju minst lika viktigt att också hylla dem som väljer att stanna kvar, och att uppmärksamma de ungdomarna. De är ju jättevärdefulla. De har ju också gjort ett val faktiskt, att bli kvar på orten. Anneli... Jag ska bara bolla in Anneli här också. Vad är din bild av ungdomar i Älvdalen? Försvinner alla efter gymnasiet? Nja, alltså, det finns ju en sådan trend även här, att man vill flytta iväg. Det är till och med så att det finns en tradition att flytta iväg när man ska läsa gymnasiet. Redan där, i det skedet, att det är då man flyttar då och framför allt tjejer då. Så att jag tror, precis som Karin är inne på, att man behöver arbeta med ungdomar. Öka kontaktytorna då mellan oss i utbildningar och politiker och vuxenvärlden, att möta och lyssna och fånga upp hur de här ungdomarna tänker och vad de har för föreställningar om hur framtiden ska se ut. Där tror jag att det finns mycket att bygga på redan. -Carina, du håller med? -Mm. Men sen tänker jag också på det här med Lärcentras rolloch hur man också skulle kunna få Lärcentra till en väldigt bra mötesplats mellan gymnasieutbildning, yrkeshögskola och högskoleutbildning. Att man liksom möts på samma ställe och ser varandra och pratar med varandra, inspirerar varandra. Det finns ju en tendens att man vill liksom särskilja, att gymnasieutbildning och vuxenutbildning är en sak och högskoleutbildning är en annan sak, och någonstans så ligger då också yrkeshögskolan. Men jag tror att vi behöver liksom köra ihop dem. Ha ett mindre ställe där man möts ibland och träffas, just mötet där tror jag är jätteviktigt för att se olika vägar. Vi ser ju också att själva formen för hur undervisning och utbildningen bedrivs håller på att förändras, och andelen distansutbildningar hos oss ökar. Och det tänker jag också är en faktor som bidrar till utbildningars tillgänglighet. Och lägger man då därtill att det finns Lärcentra, dit man kan gå för att studera och ta del av sin utbildning och kanske också träffastudiekollegor på utbildningen, så tror jag att vi har en väldigt bra kombination. Vissa utbildningar och vissa utbildnings sorter har ju högre status än andra. De ses helt enkelt som finare, och vissa

yrken har ju högre status. Vilken roll tror ni det här spelar, alltså just statusfrågan? Ja, jag tror att det spelar väldigt stor roll och det ser man ju redan på gymnasienivå. När man ska välja gymnasium så ser vi att vissa yrkesområden väljer ju inte ungdomarna, även fast det finns bra och välbetalda jobb och så vidare. Vi har inom industri, CNC-tekniker och annat där du får ett jättebra jobb, men där utbildningen inte är populär. Likadant restaurangutbildningar och så. Hur kan man förändra det? Då är det här, att arbeta med attityder och exempel, att det finns alltid positiva exempel att jobba med och att arbeta tillsammans över, alltså både unga och vuxna. För det här är inte bara ett ungdomsfenomen, utan det går ju rakt över, så att säga. Här behöver man arbeta på bredden, tror jag då. Karin, vad säger du? Ja, och jag som då bevakar särskilt teknik och tillverkning i mitt arbeteser ju att yrkesrollerna inom industrin, till exempel, de kräver mer och mer avancerade kunskaper, mer kompetens och det är välbetalda jobb. Men jag tror att ett led i detta kan vara att företagen måste synliggöra mera, de kan hjälpa till här genom kontakt med studieyrkesvägledare, samarbete med Lärcentra, vara delaktiga i möten med föräldrar och elever... Att också visa upp, vad är det... Hur jobbar man inom industrin idag? Det är en väldigt avancerad teknisk miljö i många fall och bilden håller verkligheten håller på att förändras och jag tror att den bilden behöver vi hjälpas åt att ge till våra unga. - Carina? - Ja, absolut. Jag håller helt med Karin i det här, och som en del i det projekt som vi arbetar iså tittar vi också på det här med att bygga upp en alumnbank, och vi skulle vilja bygga upp en bred alumnbank som helst ska ligga på Skolverkets sida, där man kan gå in och klicka och hitta vad som finns inom den egna regionen. En alumnbank? Berätta, vad är det? Någon form av databas... Ja, det är personer som redan är yrkesverksamma, som har gått olika utbildningar och som har ett yrke, och som då går tillbaka till kanske den egna skolan eller till andra skolor och berättar om både vad de arbetar med, men också lite grann om sin utbildningsväg. Och det den lilla, lilla utvärdering vi har hunnit göra, vi har bara haft tre provbesök, har ju varit otroligt positiv. Kring många yrken finns det en stereotyp bild av vad man gör inom yrket som faktiskt inte stämmer. Och det går inte att läsa sig till, och det hjälper inte heller med information från SYV eller lärare,

utan man behöver höra verksamma personer prata om det här. Och vi måste börja tidigt, för vi gör så mycket i insatser mot gymnasieåldern men då är vi redan färdiga med hur vi tänker. Det här är ett arbete som ska liksom påbörjas i förskolan.

Karin, du var inne lite tidigare på just de privata företagens roll och många gånger så är det ju kanske inom det privata näringslivet som man framför alltskriker efter kompetens, och det där som kompetensbristen blir tydligast. Vad skulle du säga? Är det framförallt att synliggöra behovet som är näringslivets eller de privata företagens uppgift? Eller vilken roll kan de spela i det här? Ja, men de kan ha flera roller och jag vet ju också att de är väldigt aktiva. Vi har ju till exempel en väldigt bra arena som kallas för teknikcollege, där företag samarbetar med skolor. Men en del som de kan jobba med också är ju att engagera sig i utbildningar och på så sätt lösa sin rekrytering. Till exempel kan man ju ställa upp i en yrkeshögskoleutbildning genom att erbjudas så kallade LIA-platser, det står för lärande i arbete, och tar man emot en LIA-studerande så får man ju världens bästa chans till att testa varandra, både som studerande och arbetsgivare. Och det är väldigt många studerande som får anställning direkt efter utbildningen via sitt LIA-företag. Så jag brukar kalla det för världens längsta jobbintervju. Och inom yrkesskolan så har ni ett ganska nära samarbete med företag på orten där ni verkar eller inom den bransch där man utbildar? Absolut, det stämmer. Jag brukar säga att företagen är beställaren av utbildningen och utbildningsföretaget då, eller kommunen, som anordnar utbildningen är liksom utföraren av den här beställningen. Och bakom varje utbildning finns ett arbetsliv som vill anställa från den här utbildningen. En fara som jag också tycker finns i det här när vi så hårt nischer utbildning mot arbete är ju att vi tappar någonting på vägen. För att någonstans så blir det också ibland att vi är lite ställer bildning och utbildning mot varandra. Och jag tänker att om vi pratar brett och generellt om att utbilda sig så får man liksom en annan ingång i det här. Sen kan jag också tycka, det är klart att vi måste visa på var det finns brister och andra saker, men vi kanske inte ska vara för ensidiga i det. Vi ska släppa in Anneli i samtalet också. Ja, jag håller helt med Carina där, att det är jätteviktigt att tänka bildning och breddning, så funkar vi

vuxna och så funkar även ungdomar. Att vår motivation drivs ju inte bara av att bli en nyttig kugge i ett hjul, utan vi vill ju liksom leva, må bra och utvecklas. Det är en jätteviktig faktor att ha med, och även där då så finns det ju många saker som kan göra att man bidrar till att landsbygden i sig utvecklas. Och vi har inte pratat så mycket om det här att starta och driva eget, men det ligger nära till hands här, att vara entreprenöriell och ha en egen drivkraft, och möjligheten att förverkliga det när man bor i landsbygd. Då behöver man ju olika typer av kompetens, och här finns det ju också väldigt mycket att hämta, tänker jag då. När man är ung och som är lockande, det finns väldigt många fina exempel hur ungdomar driver egna projekt i landsbygdsområden som bidrar till att samhällen blomstrar och annat.

Nu har vi pratat om ganska många olika aspekter här, utbildningstraditioner i familjen, status på olika yrken, lönenivå, vägar in i näringslivet och samarbetet mellan offentlig sektor och det privata, och så vidare. Om man jobbar med de här frågorna, antingen inom akademin eller kanske i en kommun eller inom ett företag, just kompetensförsörjningen, vad skulle ni skicka med för bästa råd för att... Att inkludera unga mer och få unga att testa nya vägar? Kanske lite luddigt formulerad fråga, men förstår ni vad menar? Jag tror på att visa upp vad som finns, till exempel besöka Lärcentra om det finns ett sådant på orten. Så att man vet om och vet hur det funkar, liksom. Och jag tror också på att visa upp vad det finns för verksamheter i området, där man kan få jobb och vad det finns för yrkesroller där. Och också ge då exempel på utbildningsvägar för att komma dit. Då är det ju viktigt att man har med i sitt tänk, alltså i sina strategier, att man ska arbeta med de här frågorna. Man kan inte förvänta sig att det kommer färdigstöpta människor som passar precis till det jag vill ha. Jag tror att de företag som vill bli framgångsrika idag, de jobbar med det systematiskt, att samarbeta med utbildare, att också ha resurser internt för att jobba med introduktion, möten och så vidare, med unga, att satsa på de här frågorna. Det tänker jag, konkret till företag. Gör det då kommer det att bidra till en positiv utveckling. Bra, tydligt och konkret tips. - Carina, vad säger du? Men jag skulle säga så här, var nyfiken på unga. Alltså, hur tänker de kring saker och ting? Alltså, möt dem. Skapa möjligheter och tillfällen att

diskutera tillsammans hur de ser på framtiden och vad de har för tankar kring det här. Fler mötesplatser mellan unga och vuxna i yrkeslivet. Ja, men också inom högre utbildning. Vi behöver också lyssna på tankar och annat som finns bland yngre. Carina Carlund, det får bli sista ordet i dagens avsnitt av podden Landet. Stort tack för att du var med. Tack även Anneli Gunnars och Karin Åkerman för att ni var med i dagens avsnitt. Tack. Podden Landet produceras av Landsbyggsnätverket. Redaktör var Ingrid Whitelock, jag heter Håkan Montelius, och jag hoppas att vi hörs i nästa avsnitt.